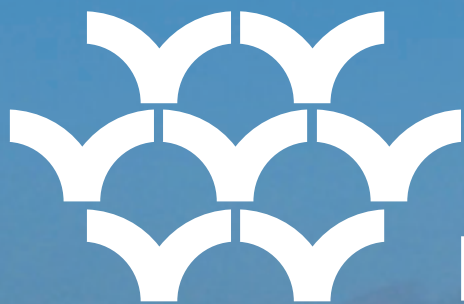

Vrienden van
DEN HAAG

ONS DEN HAAG

VAN DE VOORZITTER

Vrienden en Vriendinnen!

“Goed dat de gemeente Wassenaar kiest om ruim 400 woningen te bouwen op het ANWB-terrein”, meent CDA-minister Hugo de Jonge te moeten rondbazuinen op Twitter: “We zijn het aan woningzoekenden verplicht het ‘not in my backyard’-sentiment van omwonenden te doorbreken.” ‘Not in my backyard’? We praten over de rand van ons waardevolle landschapspark Clingendael, waar zo’n bouwmassa gewoonweg niet hoort.

Hoe reageert de Haagse CDA-fractie? Raadslid Hinke de Groot: “We vinden het totaal ongepast hoe een CDA-minister zonder enige kennis van de situatie zich uitlaat over een lokale ontwikkeling. Verspreid vooral door Den Haag dat wij afstand nemen van deze uitspraken van De Jonge. De omwonenden denken juist mee over een beter plan dat past bij de wijk. Wij blijven ons achter de bewoners scharen.”

Participatie wordt afgedaan als ‘not in my backyard’. Uiterekend door de minister die de invoering van de nieuwe omgevingswet heeft doorgedrukt, de wet die ‘verplichte’ participatie van omwonenden zegt te regelen. Het geeft te denken wat wij van die wet in de praktijk mogen verwachten. Weet u wie ook kwam inspreken bij de Wassenaarse gemeenteraad om steun uit te spreken voor de omwonenden? Onze eigen bouwwoethouder Robert van Asten! Weliswaar daartoe op pad gestuurd door onze gemeenteraad, drong hij er bij de Wassenaarse raad op aan om een ruim inspraakproces te hanteren voor de bewoners in het Benoordenhout. “Vertrouw onze bewoners daarin, zij kunnen de bouwplannen echt beter maken.” Moge de woethouder deze woorden niet alleen buiten,

maar ook *binnen* onze gemeentegrenzen van toepassing achten!

Het is een verschijnsel dat wij meer te horen zullen krijgen: de beschuldiging bouwplannen tegen te houden, terwijl de woningnood zo groot is. Zo kreeg de stichting Bewonersorganisatie Bouwlust-Vrederust het onlangs te verduren van de directeur van woningbouwcorporatie Staedion. De Raad van State had het nieuwe bestemmingsplan voor de Zichten vernietigd, omdat het in strijd is met goede ruimtelijke ordening. Hij acht dit een klap in het gezicht van woningzoekenden die snakken naar een nieuwe woning.

Dit verwijt hoort echter niet de bezwaarmakers te treffen, maar het gemeentebestuur. De redenen van bezwaar waren namelijk allemaal eerder aangevoerd tegen het ontwerpbestemmingsplan. Maar het college geeft ambtenaren standaard opdracht zienswijzen ongegrond te verklaren zodra die de plannenmakers niet uitkomen en de

gemeenteraad laat het daar dan meestal bij. Dáár ligt de oorzaak van de vertraging. Laat ik in dit verband de woorden die wethouder Van Asten in Wassenaar sprak, herhalen: “Vertrouw onze bewoners, zij kunnen de bouwplannen echt beter maken.”

Tot slot, onder ons gezegd, soms is het ook goed als bouwplannen niet doorgaan. Want, Vrienden en Vriendinnen, ik kan u een heuglijke onthulling doen: de vermaledijde ‘duinpaviljoens’ aan de Strandweg, ter hoogte van de haven aan het einde van de Boulevard, beter bekend als duinbunkers, crematorium of datacentrum, waar wij ons zo actief tegen hebben verzet, gaan naar alle waarschijnlijkheid niet door! Negatieve publiciteit kan zijn werking hebben. Een wapenfeit dat onze Vereniging kan bijschrijven in haar c.v.!

Met Vriendengroet,
Rupert van Heijningen

Ons Den Haag is sinds dit jaar een kwartaaltijdschrift. Met iets beter papier voor het binnenwerk en de omslag, en met meer pagina's dan de vorige nummers. Meer ruimte voor bijdragen dus, over verleden, heden en toekomst van ons geliefde Den Haag. In het vorig nummer zijn wij gestart met een nieuwe rubriek: Uit de wijken. Daarin besteden we in ieder nummer aandacht aan een van de vele Haagse wijken. Wat houdt hen bezig? Dat kan van alles zijn. Het kan variëren van een wijkinitiatief of een bewonersprotest, een interview met een bekende wijkbewoner of ook een bijdrage uit hun wijkblad, met een bredere strekking voor heel Den Haag. Zo besteden wij op pagina 8-10 van dit nummer aandacht aan de Rivierenbuurt en het Spuikwartier.

redactie@vriendenvandenhaag.nl

DOEL VAN DE VERENIGING:

'HET BEVORDEREN VAN DE LEEFBAARHEID VAN DEN HAAG MET BEHOUD VAN ZIJN KARAKTERISTIEKE WAARDEN'

BESTUUR

Rupert van Heijningen,
voorzitter
Willem Frans Arts, secretaris
Coby Koeleman, penning-
meester
Elsbeth van Hijckama Vlieg,
coördinator werkgroep
Stadsbeeld en Stadsgroen
Emilie Linssen-van Rossum,
coördinator werkgroep
Levende Historie
Frank Hendriks, coördinator
werkgroep Activiteiten

SECRETARIAAT

Postbus 85977
2508 CR Den Haag
info@vriendenvandenhaag.nl

Bankrekening

Voor alle betalingen aan
de Vereniging
NL 15 TRIO 0197 7883 94

Ledenadministratie

ledenadministratie@
vriendenvandenhaag.nl

Nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich
schriftelijk aanmelden bij het
secretariaat of online via
www.vriendenvandenhaag.nl.
De jaarlijkse contributie
bedraagt € 35,-

Kamer van Koophandel

Inschrijfnummer 404 098 95

Foto omslag

Pier met schuimzee (foto
Ruud Abeln). Zie toelichting
op pagina 27

2 Van de Voorzitter

4 Bodega Oporto. Hoogstraat 38

6 Rivierenbuurt en Spuikwartier

8 Uit de wijken. De brand in pension Ma Vogel

9 Een Vriend stelt zich voor

10 In de voetsporen van denkers, dichters en schrijvers
Deel 2, de 18^e eeuw

12 Oud Eik en Duinen: Waar geschiedenis en cultuur samenkomen

14 Boekbespreking: Dwaaldoelen

16 Ontwikkeling van de Haagse stroomvoorziening
Deel 2, elektriciteit voor allen

18 Monument voor de gebroeders Maris

19 Ingezonden brief: Blijdschap rond ons Amare

20 De Laatste Getuigen: Onvoltooid Verleden

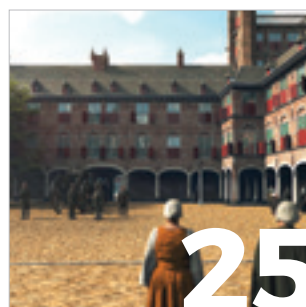
21 De Maranathakerk: Parelje van bouwkunst

22 Excursies

24 Fotowedstrijd

25 Algemene Ledenvergadering 16 april
Virtuele reis met de Huygens Tijdmachine

26 Column

Al ruim 40 jaar kijken we in Den Haag tegen een lelijke zwarte gevel aan en dat nota bene in de koninklijke winkelstraat Hoogstraat-Noordeinde, op de hoek van de Papestraat. Daar komt nu eindelijk een einde aan. Dankzij de nieuwe eigenaar en dankzij bouwbedrijf Verbakel is een meesterwerk uit 1896 van architect J. Mutters jr. (1858-1930) tevoorschijn gekomen, een voorbeeld van 'een sfinx uit de as herrezen'.

Al in de 17^e eeuw is er op deze locatie sprake van bewoning. Aan het eind van de 19^e eeuw is confiserie De Zalm er gevestigd. In 1896 koopt de Vlaardingse firma A. Hoogendijk het pand. Rederij Hoogendijk handelde in haring. Een van de Hoogendijkers is ooit enthousiast liefhebber van de Portugese port geworden en sinds die tijd is de firma zowel reder als

Floraal motief in het geglazuurde aardewerk

Zwarte gevel

Gereinigd

haringvisser en porthandelaar. De firma Hoogendijk laat Hoogstraat 38 verbouwen tot bodega, een wijnlokaal. Ze nemen daarvoor architect J. Mutters in de arm.

Mutters ontwerpt het hoekpand met een driezijdige erker. Zowel de gevel aan de Papestraat als die aan de Hoogstraat krijgen qua versiering evenveel aandacht. Op de natuurstenen plint komt een bakstenen pui met rondboogvensters. Op de verdiepingen veel versieringen in het metselwerk, geglazuurde bandversieringen, subtiel kleurverschil in baksteen, balustrades van baksteen en strakke pinakels op subtiële consoles van natuursteen.

Bodega Oporto groeit uit tot een geliefde plek voor de dichters van de generatie 1910. Het verhaal gaat dat dichters als J.C. Bloem ('Natuur is voor tevreden en of legen en dan wat is natuur nog in dit land'), P.N. Van Eyck ('De tuinman en de dood') en J. Greshoff ('Voor een onbekende'), als 's avonds laat alle etablissementen gesloten zijn, naar de bodega trekken om daar hun allerlaatste glaasjes van de dag te nuttigen, en pas tegen het ochtendgloren weer te vertrekken.

In 1928 overlijdt de eigenaar, de drankvergunning wordt ingetrokken en het chique café wordt Huis Annette, een dameshoedenzaak. In de jaren 80 van de vorige eeuw denkt een eigenaar meer deftige en modebewuste clientèle binnen te halen als hij de gevel dofzwart schildert.

In mei 2023 krijgt bouwbedrijf Verbakel de opdracht het pand van Mutters te verbouwen en de gevel van Mutters weer in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen. Met biologisch verantwoord afbijtmiddel en met hogedrukspuit reinigen ze de gevel, steen voor steen. Een bijzondere dag wordt het als tijdens dat proces het geglazuurd aardewerk met de tekst BODEGA OPORTO, versierd met florale motieven, weer tevoorschijn komt.

Johan Mutters zal in 1897, een jaar na de schepping van de bodega, Hoogstraat 30 ontwerpen, het art nouveau pand voor de firma Hagemeijer. Het staat op de gemeentelijke monumentenlijst. Ook Hoogstraat 38 verdient in deze nieuwe staat een plaats op deze lijst.

Piet Vernimmen, tekst en foto's

- advertentie -

ART NOUVEAU TRAVEL
Op reis met Julia

Langs de grenzen van Europa met kleine gezelschappen

BALTISCHE LANDEN: Estland / Letland / Litouwen
BALKAN: Albanië / Montenegro / Bosnië en Herzegovina
CENTRAAL AZIE: Oezbekistan
KAUKASUS: Georgië / Armenië
 Minimum aantal deelnemers 8, maximum 16.

- Op reis met Julia: uw reisorganisator én uw reisleader
- Culturele reizen met rustig reistempo en vrije tijd
- Verblijf: sfeervolle boetiekhotels in stadscentra
- Vervoer: eigen minibus gedurende de hele reis
- Cuisine: volkskeuken, wijnproeverijen, fine dining
- Muziek: verrijking van de reis van volks tot klassiek
- Geen verrassingskosten: entrees en excursies inbegrepen
- Reizen op maat: verenigingen, vriendengroepen, bedrijven

MEER WETEN? 06 - 27 48 37 00
info@artnouveautravel.nl www.artnouveautravel.nl

RIVIERENBUURT EN SPIUKWARTIER

“Rivierenbuurt en Spuikwartier, dat zijn twee volstrekt verschillende wijken, ook nog eens gescheiden door de onzalige barrière aangebracht in de jaren 70, het Prins Bernhardviaduct. Als bestuur van de bewonersorganisatie van deze twee wijken vertegenwoordigen wij niet de bewoners, dat is ondoenlijk. Maar wij hebben als doelstelling het versterken van de sociale cohesie, vraagbaak zijn en het faciliteren van nieuwe initiatieven en innovaties.”

Dit zegt Jan van Gaalen (1949), sinds vorig jaar voorzitter van de stichting Bewonersorganisatie Rivierenbuurt en Spuikwartier. Een enthousiaste, betrokken man die in 2000 manager P&O werd bij de Haagse woningcorporatie Staedion en zodoende in Den Haag kwam te wonen. Nu is hij als pensionado volop actief in het vrijwilligerswerk.

Spuikwartier

Het Spuikwartier wordt begrensd door het Spui, Turfmarkt, Turfhaven, de Schedeldoekshaven tot aan de Herengracht. In deze wijk liggen het stadhuis en het cultuurcentrum Amare. Het Spuikwartier was in de vorige eeuw een overbevolkt en verpauperd stadsdeel, met schrijnende woontoestanden, stinkende grachten en welig tierende prostitutie, net als de Rivierenbuurt. De gemeente stak geen vinger uit naar het onderhoud van de wijken. Cityvorming werd in de jaren 70 gezien als de oplossing: opkopen, onteigenen en

Geleenstraat. “De prostitutie drukt een zwaar stempel op onze wijk” (foto Steven Scholten)

slopen om de gewenste schaalvergroting en economische groei mogelijk te maken. De Dr. Anton Philips concertzaal en het Lucent Danstheater verrezen in de jaren 80 op het Spuiplein, om in 2015 te worden gesloopt voor de bouw van Amare. In het Spuikwartier werden dure huurhuizen en koopwoningen gebouwd. De sociale huurwoningen van de Zwarte Madonna waren een uitzondering.

Prins Bernhardviaduct

Als onderdeel van de cityvorming werd in 1975 het Prins Bernhardviaduct gebouwd. De aanleg van dit viaduct over de treinsporen bij het Centraal Station is altijd omstreden geweest. Deze weg zou via de Amsterdamse en Stille Veerkade worden doorgetrokken naar de Prinsegracht. Daartegen kwam zoveel protest, dat het plan werd afgeblazen en de aanleg stopte bij het Spui. In de jaren 90 is een deel van het viaduct weer afgebroken.

Rivierenbuurt

De Rivierenbuurt, aan de rand van het centrum, wordt begrensd door het Prins Bernhardviaduct, Ammunitehaven, Spui, Pletterijkade, spoor/Lekstraat. In de wijk zelf vormt het Schenkviaduct op de Weteringgade ook een barrière. De Rivierenbuurt was het vroegere havengebied van Den Haag, de rafelrand van de stad, met arme bewoners in kleine, slechte woningen en veel prostitutie. Dat laatste veranderde met de stadsvernieuwing in de jaren 80 en 90, door de aankoop van veel panden door de gemeente (en de Voorhoeve stichting in het oude Centrum en de Bierkade). De prostitutie concentreert zich nu op de Doubletstraat en de Geleenstraat.

“Zowel in het Spuikwartier als in de Rivierenbuurt waren in de hofjes altijd veel sociale huurwoningen. In het Spuikwartier wonen nu ook hoogopgeleide mensen in koopwoningen. In de Rivierenbuurt is nog zo’n 30% sociale huur, 45% particuliere verhuur en de rest koopwoningen. Bewoners in de Rivierenbuurt-Zuid zijn voor zo’n 70% van niet-Nederlandse afkomst, met name Oost-Europeanen, en er is enorm veel doorstroom.

De bewoners van het Spuikwartier redden zich wel. En indien nodig ondersteunen wij hen. In de Rivierenbuurt ligt dat

anders, de helft van de bewoners is laaggeletterd, veel van hen zijn hulpbehoevend. Ook armoede komt voor. Ik weet dat omdat ik zelf bij de mensen thuis kom. Namens de Energiebank, onderdeel van Duurzaam Den Haag, ben ik ook energiecoach, om mensen te adviseren over energiebesparing. Ik zie soms schrijnende situaties.”

Prostitutie

“De prostitutie drukt een zwaar stempel op onze wijk, die als gevolg geen horeca kent en inmiddels ook geen winkels meer. De sekswerkers en klanten geven geen overlast, wel het publiek eromheen, jonge mannen belust om daar iets te beleven. Het vastgoed in onze wijk is laag geprijsd, in de afgelopen decennia een prooi voor ontwikkelaars die het opkopen, onderverhuren, op grote schaal opsplitsen en verkameren. Er is wel een bestemmingsplan, maar de gemeente doet niets. Als we de Geleenstraat in Benoordenhout of het Statenviertel zouden zetten, zeg ik wel ‘s, werd het probleem vast meteen aangepakt.”

Dakloosheid

“Sinds de coronacrisis is het aantal daklozen in onze wijk gestegen. Daklozen zijn kwetsbare mensen, vaak met de pech ergens in het leven een verkeerde afslag genomen te hebben. De dagelijkse soepbus bij de Koekamp is een humane instelling, maar daardoor hangen er wel veel mensen bij het Centraal Station rond. Toch durf ik te zeggen dat daklozen in onze wijk goed opgevangen worden, het zijn er nogal wat maar er is nooit trammelant. Nu, na corona, is het wel een probleem, er zijn er teveel. Vooral Oost-Europeanen, werkloos en instabiel. Gevolg is verlies aan controle. Uitvoering van nieuw beleid van de gemeente is dringend nodig.”

Joodse bewoners

“Er woonden veel joodse families in de Rivierenbuurt. Het was een favoriete wijk, zo vlakbij de synagoge aan de Wagenstraat. Bijna 4.000 joodse bewoners overleefden de oorlog niet. In 1943 werden alle kinderen en verzorgers van het joods weeshuis aan de Pletterijstraat afgevoerd naar het vernietigingskamp Sobibor. De herdenking aan de oorlog op 4 mei vindt in onze wijk bij dit gebouw plaats. Verder hebben we ‘struikelstenen’ in de wijk, maar nog lang niet genoeg. Ik geef je deze link: <https://sites.google.com/view/kunstrivspui/historische-wandeling>. Die moet je bekijken, je kunt er van alles vinden over onze wijk, niet alleen de sociaal-historische wandeling, maar ook het hartverscheurende verhaal van de vermoorde weeskinderen.

Mooie initiatieven

“In september vorig jaar hebben we met succes een sociaal-historische wandeling door de wijk georganiseerd, waarvoor burgemeester Jan van Zanen het startschot gaf. Men kon

interessante panden bezoeken en met een QR-code meer te weten komen over de geschiedenis ervan. In onze wijk stonden tal van bedrijven, waaronder de IJzergieterij Enthoven, die in 1861 de gietijzeren Trapjesbrug maakte voor voetgangers over de Oostsingelgracht tussen de Uilebomen en de Boomsluiterskade. Iets eerder hadden we ook een mooie kunstroute langs dertig ateliers. Er wonen veel kunstenaars in onze wijk. Waar voorheen de Staatsdrukkerij aan de Boomsluiterskade stond, staat sinds 2010 het wooncomplex ‘t Haegsch Hof, met stadswoningen die herinneren aan oud-Hollandse grachtenpanden. De Jan van Nassauschool in onze wijk was een zwarte school met alleen migranten, tot er nieuwbouw plaatsvond. De bewoners van ‘t Haegsch Hof hebben toen besloten hun kinderen naar die school te sturen. Nu is het een gemengde, bloeiende school met ruim 500 leerlingen.

Ons wijkblad *De Wijkkrant* verschijnt 4x per jaar en verhalen worden vanaf dit jaar voor laaggeletterden gefilmd en met een QR-code op YouTube gezet.

Een parkeerplaats bij het spoor hebben we in samenspraak met de gemeente tot een wijk tuin omgevormd. Wat eerder een plek was voor sekswerkers, drugsgebruikers en daklozen, is nu ons groene buurthuis, waar ook festivals plaatsvinden.”

Woontorens

“Wij werken graag samen met de gemeente, veel ambtenaren zijn beslist van goede wil. Maar in veel opzichten voelen we ons door de politiek in de steek gelaten. Dat er woningtekort is en er gebouwd moet worden, begrijpen wij goed. Zonder overleg verrijzen er echter woontorens om ons heen.

Inspraak en bewonersparticipatie zijn in de praktijk enkel een afvinklijstje voor de overheid. Dat verwijt ik de politiek. Ga bij plannen vroegtijdig de wijk in, maak echt contact met de bewoners en praat met ze. Vraag: wat hebben jullie nodig? In het CID is de menselijke maat zoek en er zal een nieuwe barrière in de wijk ontstaan.”

Jan Bron Dik, interview

‘t Haegsch Hof (foto Steven Scholten)

UIT DE WIJKEN

DE BRAND IN PENSION MA VOGEL

Het hoekpand van pension De Vogel in de jaren '80, voor de rampzalige brand (foto Haags Gemeente-archief)

Het woonblok op de hoek van de Scheepmakersstraat en de Dintelstraat is nieuwer dan de huizen ernaast. Er is een sociaal pension gevestigd. Hier kunnen mensen met begeleiding en zorg op zichzelf wonen. Niets in deze omgeving wijst meer op de rampzalige brand die hier dertig jaar geleden heeft gewoed.

Ook in 1992 stond er een pension op de hoek van de Scheepmakersstraat en de Dintelstraat: pension De Vogel. Daar konden daklozen voor een lage prijs overnachten. Het had een goede naam. Pensionhoudster Anne, die bekend stond als Ma Vogel, had hart voor haar gasten. Haar pension, drie met elkaar verbonden panden, was afgekeurd door de brandweer. Maar het werd door de gemeente gedoogd omdat er in de reguliere opvang te weinig bedden waren. Op 16 september 1992 verbleven er ongeveer vijftig mensen. Die nacht gebeurde er iets vreselijks.

Rook en vuur

Een van de gasten was psychisch in de war en had bedreigd brand te stichten. Niemand geloofde dat zij dat echt zou doen. Maar 's nachts stak ze met behulp van benzine de vloerbedekking in haar kamer aan. Veel bewoners werden in hun slaap opgeschrikt door rook en vuur. Voor sommigen was er geen andere uitweg dan uit het raam te springen. Elf mensen kwamen om en er vielen dertien gewonden.

Nieuw pand

De vrouw die de brand had veroorzaakt werd veroordeeld tot tbs met dwangverpleging. Leden van een cameraploeg van

RTL4 kregen geldboetes omdat ze politie en brandweer hadden gehinderd tijdens het blussen. Ma Vogel, dochter Anita en de andere overlevenden werden tijdelijk opgevangen bij de Kesslerstichting. Later kreeg Ma de sleutel van een nieuw pand aan de Laan van Meerdervoort. In 1995 wilde pension De Vogel verhuizen naar een buurt in Scheveningen, maar de bewoners daar waren fel tegen en dreigden zelfs het pension in brand te zullen steken.

Toezicht verscherpt

De brand in pension De Vogel had veel gevolgen. Zo kwam er een onderzoek naar het gedoogbeleid van de gemeente. Leden van de Tweede Kamer stelden vragen over de brand, waarna in het hele land het toezicht op pensions werd verscherpt. Door de ramp kwam er in Den Haag meer aandacht voor dakloosheid. De gemeente ging investeren in opvang en begeleiding en ging mensen die dakloos dreigden te worden werk en woonruimte aanbieden.

Helaas, wie nu kijkt naar het grote aantal mensen dat in onze wijk noodgedwongen op straat slaapt, vraagt zich af of het wel genoeg is geweest. Dakloosheid is nog steeds een groot sociaal probleem.

Aart de Groot

Dit artikel verscheen eerder in het wijkblad van de Haagse Rivierenbuurt en Spuikwartier, *De Wijkkrant* 3, jaargang 25, 10-2023.

Het huidige gebouw op de plek waar pension De Vogel eens dakloze mensen onderbracht (foto Steven Scholten)

EEN VRIEND STELT ZICH VOOR

In deze rubriek wordt aan een van onze leden een aantal vragen gesteld

Julia Ergaeva, 1971
Geboren in Riga, Letland.
Academie voor Architectuur, Moskou.
Sinds 2008 eigen reisbureau Art Nouveau Travel.
Getrouwd, 2 zonen.
Woonachtig in de Bomenbuurt.

Wanneer werd je lid van onze Vereniging?

Ongeveer vijf jaar geleden, door een van mijn reisdeelnemers.

Voel je je Hagenaar?

Voor de liefde ben ik naar Nederland gekomen en sinds 22 jaar woon ik met plezier in Den Haag. Voor mijn werk reis ik veel, vooral in de maanden mei tot oktober. In Riga heb ik een appartement, maar na twee weken ben ik blij weer in Den Haag te zijn.

Wie is jouw favoriete Hagenaar?

(Lachend) mijn twee zonen, mijn grote trots en geluk. Maar om iemand te noemen: Wim de Bie, een bewonderenswaardig mens. Ik ontmoette hem eens

in de trein en we hadden een mooi gesprek.

Heb je een favoriete plek in Den Haag?

Ja, ik kan het zoveel andere geïnterviewden nazeggen: Den Haag is een heerlijke groene stad aan zee, met voor mij als favoriet het Zuiderstrand. Maar ook Ockenburgh wil ik noemen.

Wat vind je typisch voor Den Haag?

Den Haag is geen wereldstad, maar ik voel me hier wel een wereldburger. Amsterdam heeft de internationale sfeer door de toeristen, Den Haag door de ambassades en internationale organisaties. Als ik hier in de tram zit, hoor ik allerlei talen, en die diverse cultuur geeft mij een heel fijn gevoel. Verder is Den Haag hofstad, maar met de regering eigenlijk ook hoofdstad.

Wat vind jij belangrijk voor Den Haag?

Den Haag is gelukkig een groene stad, maar daar wordt slecht mee omgegaan. Ik word boos over de bomenkap in onze Bomenbuurt, alles vanuit de opvatting van de maakbare wereld. Geef de natuur gewoon de kans, vind ik door mijn Letse achtergrond. Ook het verstenen van parken en tuinen vind ik verschrikkelijk. Alles aangeharkt, zoals een mooi huis in de Vogelwijk met kunstgras in de tuin ...

Wat wil je verder nog kwijt?

In Den Haag heb ik eerst nog gewerkt als architect. Maar ik miste iets, het contact met mensen. Als reisbegeleider vond ik mijn draai. Al snel zag ik dat ik dat zelf ook kon. Alles doe, organiseer en begeleid ik zelf. Ik hou van reizen, mensen, geschiedenis, cultuur, kunst en vooral van art nouveau. Mijn reisbureau moest dan ook Art Nouveau

Travel heten, met als motto 'Op reis met Julia'. Kleinschalig en persoonlijk. Het is mijn leven geworden, een brug tussen mijn afkomst en Nederland, mijn nieuwe thuisland.

Mijn reisbestemmingen zijn de Baltische Landen, Georgië, Armenië, Oezbekistan. Nieuw dit jaar is Albanië – het best bewaarde geheim van de Balkan. Ik neem mensen mee op reis in kleine groepen, maximaal zestien. Om hen te laten zien, horen, ruiken en proeven van alles waar mijn reisbestemmingen rijk aan zijn. Want ik begrijp de levenswijze en herken de gewoontes van de mensen in Oost-Europa. Een 'kijkje in jouw achtertuin', zei een van mijn reizigers. Muziekvoorstellingen maken altijd deel uit van mijn reizen. Heerlijk eten is onmisbaar bij de kennismaking met een land, dus het culinaire aspect krijgt alle aandacht.

Ik maak ook reizen op maat; verenigingen en besloten gezelschappen kloppen bij mij aan. Ook reizen voor bijzondere groepen, zoals blinden en slechtzienden.

Mijn reizen blijken een succes. Mensen zijn enthousiast en door mond-tot-mond reclame ben ik voor dit jaar alweer bijna volgeboekt. Ben je nieuwsgierig naar mijn reisbestemmingen, kijk dan op mijn website www.artnouveautravel.nl of spreek me aan bij een van de bijeenkomsten van de Vrienden van Den Haag.

Jan Bron Dik, interview

Wilt u ook een keer geïnterviewd worden voor deze rubriek? Neem dan contact met ons op via redactie@vriendenvandenhaag.nl

IN DE VOETSPOREN VAN DENKERS, DICHTERS EN SCHRIJVERS

DEEL 2, DE 18^e EEUW

Wij volgen in een serie artikelen een aantal denkers, dichters en schrijvers vanaf de 17^e eeuw die van grote betekenis zijn geweest voor ons gedachtegoed, in Nederland en daarbuiten. We gaan daarbij op zoek naar huizen en buurten in Den Haag waar ze woonden. Den Haag kan er trots op zijn dat zij hier woonden en hun ideeën in onze stad ontwikkelden. Dat laat je de stad met andere ogen zien.

De eeuw van de Verlichting

Een belangrijke reden voor vrijdenkers uit heel Europa om naar Nederland te komen was dat hier veel uitgeverijen waren en er makkelijk gepubliceerd kon worden. Bijna de helft van de boeken en tijdschriften die door de verlichte elite werden gelezen, werd hier gedrukt en uitgegeven. Ook de rol van Den Haag als politiek middelpunt in Europa, met veel adel, speelde mee. Verlichtingsdenkers stelden dat geloof vervangen moest worden door rede, logica en wetenschap.

Kalvermarkt/Korte Houtstraat - Voltaire, verliefd op Pimpette

Op de hoek van de Kalvermarkt en de Korte Houtstraat stond in 1700 Hotel La Ville de Paris. Voltaire, en ook Mozart, logeerden er. In de jaren 20 van de vorige eeuw werd het

Het witte gebouw op de hoek is Hotel La Ville de Paris (1700). Het lag op de hoek van de Korte Houtstraat en de Fluwelen Burgwal, een situatie die nu niet meer bestaat en moeilijk is voor te stellen. De tekening is gemaakt vanaf de Kalvermarkt. Naar links kijkt men de Korte Houtstraat in, rechts langs het hotel liep toen de Fluwelen Burgwal. Hier loopt nu de Kalvermarkt. De gebouwen in het midden en rechts zijn afgebroken voor de verbreding van de Kalvermarkt (beeld: xs4all)

Gezicht op Paleis Kneuterdijk, 's Graven Hage, Huis van den Graaf van Wassenaer, Heer van Obdam. Gravure van Gerrit van Giessen, 1730 (beeld Alamy)

gesloopt voor de doorbraken van het plan Berlage. In 1713 bezocht de jonge François-Marie Arouet (1694–1778), bekend als Voltaire, Den Haag. Hij deed een rechtenstudie en was door zijn vader naar de Franse ambassade in Den Haag gestuurd. In Hotel La Ville maakte hij kennis met Pimpette, de dochter van hoteleigenaar en Hugenate Madame Petit. Er ontstond een stormachtige, maar korte relatie, waarna Voltaire werd teruggeroepen naar Parijs.

Het verblijf in Hotel La Ville was het begin van een lange relatie van Voltaire met Den Haag. Hij zou er verschillende malen terugkeren. In 1740 woonde hij in Paleis Noordeinde, dat in verval was. Het paleis was eigendom van de Pruisische koning Frederik II, zijn mecenas. Voltaire schreef hem: "Uw Haagse paleis is een embleem van de menselijke grootheid. Jammer alleen dat de vorstelijke vertrekken geen deuren en ramen meer hebben. Er zijn hier boeken die de laatste vijftig jaar alleen door de ratten zijn gelezen en die bedekt zijn met de grootste spinnenwebben van Europa."

Voltaires gedachtegoed kenmerkt zich door een vooruitstrevend humanisme, rationalisme en felle kritiek op onrecht en de kerk. Hij behoort tot een van de bekendste en meest invloedrijke filosofen van de Verlichting.

Paleis Kneuterdijk – Feesten voor filosofen

In de 18^e eeuw woonde in Paleis Kneuterdijk de Russische gezant en vrijdenker prins Gallitzin. Hij had grote belangstelling voor het Verlichtingsdenken en hield regelmatig feesten waar filosofen hun opwachting maakten. In 1773 kwam Diderot op bezoek in Den Haag, logeerde er en ontmoette hier Voltaire en Belle van Zuylen. Diderot (1713-1784) vond Den Haag, net als Voltaire, de mooiste stad van de wereld.

In 1773 ondernam hij een journalistieke reis door Holland en schreef een reisverslag, *Voyage en Hollande*. Over Nederland schrijft hij: “De Hollanders houden van schilderijen, prenten en tekeningen. Een haastig gemaakte ets van Rembrandt is enorm veel geld waard. Men stort zich vol overgave op alles wat uit Indië en Azië komt. De huizen puilen uit van porselein, zilveren en gouden juwelen, diamanten, meubelen en kostbare stoffen.” Dit gold zeker ook voor de adel in Den Haag.

Diderot geldt als een van de belangrijkste Franse filosofen uit de 18^e eeuw. Hij stelde dat de mensen van nature gelijk zijn en was van mening dat het grootste belang van de regering bij het gewone volk behoort te liggen. Religieuze tolerantie, vrijheid van denken en de waarde van de wetenschap dienen vanzelfsprekend te zijn. Diderot is vooral bekend van zijn *Encyclopédie*, een Wikipedia avant la lettre. Het doel van zijn *Encyclopédie* was alle mensen de mogelijkheid te geven hun kennis te vermeerderen.

In het Verlichtingsdenken mochten vrouwen ook meedoen, maar wel op afstand. Hun bijdragen werden minder belangrijk geacht; men ging impliciet uit van de dominantie van de man. Toch wist een aantal vrouwen zich staande te houden, zoals Belle van Zuylen en prinses Amalia von Gallitzin. Belle van Zuylen (1740-1805) was haar tijd ver vooruit. Over het huwelijk zei ze: “Men moet niet uit berekening trouwen, alleen uit liefde.” Paleis Kneuterdijk was ook het decor van een romance tussen de vrouw van prins Gallitzin, Amalia von Schmettau, en Frans Hemsterhuis (1721-1790), een hoge ambtenaar bij de Raad van State, die ook min of meer anoniem een aantal fijnzinnig filosofische geschriften uitgaf. Omdat het huwelijk met Gallitzin stroef verliep, verhuisde Amalia in 1774 met haar kinderen naar een eenvoudig landhuis in het gehucht Eikenduin, dat ze ‘Niet thuis’ noemde. Hemsterhuis was er regelmatig te gast en wijdde haar onder meer in zijn filosofie in.

Herderinnestraat - Betje Wolff en Aagje Deken, feministen en onafscheidelijk tot in de dood

Betje Wolff (1738-1804) en Aagje Deken (1741-1804) zijn vooral bekend van hun briefromans en het boek *de Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart*, uit 1782. Vanwege hun patriotische sympathieën verhuisden zij in 1788 naar Frankrijk. Door geldgebrek keerden ze in 1797 terug en vestigden zich

in Den Haag, eerst in de Poten en in de Spuistraat, later in de Herderinnestraat 7, dat hun sterfhuis zou worden. Het huis dateert uit 1641 en is het oudste trapgevelpand in Den Haag. De naam Herderinnestraat verwijst naar het huis ‘De Getrouwde Herderinne’, op de hoek met de Nieuwe Breestraat. Wolff stierf op 5 november 1804, negen dagen later stierf ook Aagje Deken. Beide liggen begraven op de begraafplaats Ter Navolging in Scheveningen.

Wolff en Deken hadden totaal verschillende karakters, maar beiden waren kritisch en als het moest sarcastisch. Ze beschikten over een puntige, trefzekere schrijfstijl. Ze beschreven het Nederland van eind 18^e eeuw en portretteerden daarin de Nederlandse burgerij. Vrouwen werden aangespoord zelfstandig na te denken; het begin van feminisme en vrouwenemancipatie.

Inge Camfferman

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen

stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Herderinnestraat 7, trapgevelhuis uit 1641
(foto Jan Bron Dik)

Kindergedenkplaats (foto Monuta)

OUD EIK EN DUINEN

WAAR GESCHIEDENIS EN CULTUUR SAMENKOMEN

In het vorige nummer van Ons Den Haag beschreven wij de begraafplaats St. Barbara, als standvastig groen juweel in de veranderlijke Binckhorst. Maar ook in de meer geconserveerde stad binden begraafplaatsen de samenleving, door meer dan alleen emoties bij sterven en dood. Het zijn ook dragers van stadsnatuur en historie. Vele culturele waarden komen er samen, zoals kunst, religie, tradities en politiek. Zo ook op de begraafplaats Oud Eik en Duinen.

Een oud cultuurlandschap is hier in een moderne stedelijke omgeving ingekapseld, tussen de Laan van Eik en Duinen, de Mient en de Oude Haagweg. Het begon in de 13^e eeuw, toen graaf Willem II een kapel oprichtte in de oude duinen tussen Den Haag en Loosduinen. Een bedehuisje, gewijd aan de heilige Maria ofwel 'Onze Lieve Vrouw van de Seven Weeën', ter

nagedachtenis aan zijn vader graaf Floris IV, die in 1234 tijdens een riddertoernooi jammerlijk was omgekomen. Er omheen ontstond een gehucht, Eikenduinen genaamd, waarvan de bewoners de grond rond de kapel als begraafplaats gingen gebruiken. Het dorp groeide en in 1331 werd de kapel omgebouwd tot parochiekerk met bijbehorend kerkhof. Eind 14^e eeuw werd het zelfs een bedevaartsoord, vanwege de aanwezigheid van een wonderbaarlijk Mariabeeld en een relikwie van het Heilig Kruis. Gelovigen uit de wijde omtrek kwamen er bidden.

Een baken voor de gemeenschap

Het gehucht groeide en kende een rijk godsdienstig leven. Maar zoals het veel kerkelijke gebouwen tijdens de reformatie verging, werd ook de kerk van Eikenduinen in deze periode

zwaar beschadigd. Zozeer dat het gebruik ophield, de parochie samengevoegd werd met die van Loosduinen en men daar verder ging met het geloofsleven. Na het vertrek van de Spanjaarden was er geen geld meer om de kerk te herstellen en ondanks veel protesten volgde in juni 1581 de sloop. Van het gebouw bleef alleen de ruïne van de voorgevel en een deel van de toren over. Het werd een baken voor de katholieke gemeenschap en het bleef een bedevaartsoord. Zelfs lieten vele katholieken zich vanaf de 18^e eeuw hier weer begraven. De ruïne bleef staan, tot op de dag van vandaag.

Aanpassingen aan de tijd

Van lieverlee werd ook voor protestantse begrafenis Eik en Duinen populair. Vooral nadat in 1809 jonkheer H.M. van der Goes, wethouder van Den Haag en zelf protestants, de eigenaar werd. Het protestantse deel verschilt duidelijk van de andere delen door de platte zerken, zoals een vloer in een kerk. Maar de tijd bracht ook andere aanpassingen met zich mee. Vanaf 1828 mocht niet langer binnen de bebouwde kom begraven worden en konden kerkgenootschappen bijzondere begraafplaatsen aanleggen. Er ontstond zo een onderlinge concurrentie die eigenaar van der Goes er toe bracht om Eik en Duinen zich te laten onderscheiden. Er werd geïnvesteerd in de kwaliteit, in de stemmige sfeer, en in een meer romantisch ingerichte omgeving. In 1929 werd er een kapel bij gebouwd ten noorden van de ruïne. De secularisatie in de samenleving nodigde uit tot modernisering van funeraire gebruiken. Na 1914 werd cremieren legaal en leek Eik en Duinen achter te blijven in de ontwikkeling. Er kon weliswaar een urn worden bijgezet in een grafmonument, zoals Louis Couperus dat in 1923 liet doen, maar de mogelijkheid om as te verstrooien na het cremieren ontbrak. Dat veranderde. Gedurende de hele 19^e en 20^e eeuw werd het terrein steeds vergroot totdat de ruimte op was. In 1891 werd aan de andere kant van de Laan van Eik en Duinen de begraafplaats voortgezet in Nieuw Eykenduinen. Echter, ondanks alle verbeteringen raakte de begraafplaats in deze periode toch in financiële problemen. Dat had ook gevolgen voor het onderhoud. Gelukkig kwam er een oplossing doordat in 1978 uitvaartonderneming 't Stathuis de begraafplaats kon overnemen en veel geld kon steken in het opknappen van het terrein, ook om het meer dienst te laten doen als wandelpark. Met geld van de gemeente werd de ruïne gerestaureerd, en de fundering van de kapel en van vele grafmonumenten hersteld. In 1978 kreeg de ruïne de status van rijksmonument.

Alle mogelijkheden

Inmiddels heeft de begraafplaats geen specifiek katholieke signatuur meer, maar een aantal rituelen bleven in leven. Zoals het gebruik om de dode voorafgaand aan de begrafenis eerst door de poort van de ruïne en rond de restanten van de kapel te dragen. Inmiddels biedt Oud Eik en Duinen alle

mogelijkheden die passen bij de hedendaagse veelkleurige en multiculturele samenleving. De begraafplaats is nu onderdeel van Monuta. Er zijn graven voor bepaalde en onbepaalde tijd, ondergrondse en bovengrondse graven, voor alle gezinden, zoals islamitische, hindoestaanse, joodse, Russische, koptische en Chinese, en alle stromingen daarbinnen, met hun eigen gebruiken. Er zijn urnengraven en er is een urnenmuur. Ook zijn er twee oorlogsgraven van het Gemenebest uit de Tweede Wereldoorlog en is er een speciale kinderbegraafplaats, gemarkeerd met een ontroerend beeld van moeder en kind.

Een bijzonder begraafpark

Oud Eik en Duinen is een van de grootste begraafplaatsen in Nederland, met ruim 22.000 graven op een terrein van ca. 15 hectare, midden in de stad. Het is eerder een park dan een kerkhof, vanwege het natuurschoon en de vele monumentale bomen. Een plaats waar men aan de stadsdrukte kan ontkomen en in alle rust kan reflecteren op de historie die hier in de artefacten besloten ligt. Vele belangrijke en bekende personen zijn hier begraven. De schrijver Menno ter Braak bijvoorbeeld, die zich na de Duitse inval in mei 1940 van het leven beroofde. Abraham Kuyper en Willem Drees, beiden oud-minister president van ons land, Toon Dupuis de beeldhouwer, J. de Slegte de boekhandelaar, Willy Derby de cabaretier, Piet Moeskops de wielrenner, prof J. Tinbergen de Nobelprijswinnaar, F. Bordewijk en Louis Couperus beiden schrijver, Mesdag de schilder, en vele andere Nederlandse beroemdheden. De sfeer van de plek zet aan tot enige weemoed. Rangen en standen, bewondering en anonimiteit; hier tussen de bomen bij het gekwetter van de vogels, hier verliezen de verschillen hun scherpte. In de dood zijn we allemaal gelijk.

Elsbeth van Hijckama Vlieg

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen

stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

*De ruïne van de toren
(foto Elsbeth van
Hijckama Vlieg)*

BOEKBESPREKING

DWAALDOELEN

Oldenhove, Laan van Meerdervoort 52

Gedenksteen op de Scheveningse boulevard, aan de scheepsramp met de Zr. Ms. Adder in 1882

In juli 2023 verscheen het wandelboekje *Dwaaldoelen* van Christianne Mattijssen. De wandelingen die zij maakte waren een direct gevolg van thuisblijven en -werken tijdens de coronaperiode. Al wandelend ontdekte ze Haagse pareltjes en onderzocht vervolgens de bijbehorende geschiedenis.

De auteur bespreekt een dertigtal panden en locaties uit Den Haag West en rubriceert ze in zes thema's: drama, de eerste, politiek, vrouwen, WO II en als laatste een wandeling speciaal voor kinderen. Elk thema begint met een plattegrond.

De wandelingen duren een uur tot anderhalf uur. Bekende en minder bekende verhalen passeren de revue. Niet iedereen zal weten dat George Maduro in de oorlogsjaren, voordat zijn vlucht naar Engeland mislukte, een tijdlang ondergedoken zat aan de Statenlaan bij het gezin van de latere 'rode' én tegelijkertijd 'oranje' freule Wttewaal van Stoetwegen. De freule zelf betrok later een 'luxe en modern' appartement in Oldenhove, aan de Laan van Meerdervoort. Mooi dat de auteur ook aandacht vraagt voor de gedenksteen op de boulevard die refereert aan de grootste scheepsramp in vreedstijd van de Koninklijke Marine,

Er verschijnen tot onze vreugde veel 'Haagse' publicaties. De besprekingen daarvan kunnen wij wegens de beschikbare ruimte in *Ons Den Haag* helaas niet allemaal plaatsen. Maar op onze website www.vriendenvandenhaag.nl vindt u de rubriek 'Boeken'. Daar plaatsen wij aanvullende boekbesprekingen, zoals ditmaal *Brood. Daar zit wat in! - De ontwikkeling van de brood- en de meelfabricage in de Haagse regio*, Koos Havelaar.

Uitgeverij Eindeloos, 2024, 144 blz., € 29,50. ISBN 978-90-78824-10-7

op 5 juli 1882 voor de kust van Scheveningen, waarbij alle 65 bemanningsleden om het leven kwamen. Ook Aletta Jacobs wordt genoemd, die van 1919 tot 1928 woonde aan de Van Aerssenstraat 46, en waarvan binnenkort ergens in Den Haag een standbeeld verschijnt. Het is bijzonder te lezen dat Jacobs, om haar eindexamen aan de universiteit te mogen afleggen, speciale toestemming daarvoor kreeg van Thorbecke ... op zijn sterfbed.

Alle verhalen spelen zich af in het gebied tussen de Laan van Meerdervoort en de Scheveningse boulevard. Het enige dat ontbreekt is een overzichtskaartje waarop alle locaties staan. Nu loop je kans tijdens een wandeling met het boekje in de hand ongemerkt langs een bijzonder pand te lopen, omdat de auteur het in een ander thema bespreekt. Mattijssen heeft een aangename manier van schrijven. Het is een prettig boekje voor op de bank, maar veel aardiger is het natuurlijk om het te gebruiken tijdens een wandeling.

Piet Vernimmen, tekst en foto's

Dwaaldoelen – Ommetjes en wandelingen naar plekken in West Den Haag met een bijzondere geschiedenis, Christianne Mattijssen. Uitgeverij Van Brug, 2023, 110 blz., € 16,95. ISBN 978-9065-231093

STADS
HERSTEL DEN HAAG

GEZOCHT!

FOTO'S INTERIEUR/
INFORMATIE OVER DE
PANDEN AAN DE:

OUDE MOLSTRAAT 30 & 32

IN DEN HAAG

Wij zijn momenteel bezig met cultuur historische onderzoeken naar onze panden aan de Oude Molenstraat.

Om dit verleden verder tot leven te brengen, zijn we op zoek naar historische foto's en waardevolle informatie over deze panden en de voormalige bewoners.

Bent u in het bezit van zulke kostbare herinneringen en wilt u deze met ons delen?

U zou ons er ontzettend blij mee maken!

U kunt ze eenvoudig mailen naar:
info@stadshersteldenhaag.nl

Uw bijdrage brengt de geschiedenis van onze panden meer tot leven.
Dank u wel!

Notariskantoor Post Den Haag

Het kantoor voor alle werkzaamheden op notarieel gebied,
ook voor estateplanning.

Bezoek aan huis mogelijk

www.notariskantoorpost.nl

Statenplein 19
2582 EZ Den Haag
tel. 070 346 97 06
notaris@notariskantoorpost.nl

MEUBELSTOFFEERDERIJ LODEWIJK

Al 4 generaties uw Ambachtelijke Meubelstoffeerderij

*Optimale service, garantie en kwaliteit,
Wij halen en brengen gratis!*

**Ambachtelijke Meubelstoffeerderij Lodewijk
is er voor uw totale meubelrestauratie**

Gespecialiseerd in:

- Herstoffering van banken en fauteuils
- Vernieuwing van binnenwerken
- Fineren en politoeren
- Leerreparatie
- Antiekrestauratie
- Biezen-, rieten- en rotanstoelen
- Vloerbedekking en gordijnen

U heeft de keuze uit meer dan 600 soorten bekledingsstoffen. U kunt langskomen met uw stoel of fauteuil, of een van onze medewerkers kan met onze mobiele winkel naar u toe komen om direct een offerte te doen.

Stoffering Lodewijk (hoofdvestiging)
Reinkenstraat 111 Den Haag - 070-3922344
Voor informatie of een vrijblijvende offerte ons centrale nummer: **0800-5633945 (gratis)**
KVK nummer 7607178
WWW.STOFFERINGLODEWIJK.NL

Laan van Nieuw Oost-Indië. Ombouw van de gaslantaarns naar elektrische verlichting, 1919 (foto 100 jaar Centrale Den Haag)

ONTWIKKELING VAN DE HAAGSE STROOMVOORZIENING

DEEL 2, ELEKTRICITEIT VOOR ALLEN

In dit tweede artikel over de ontwikkeling van de Haagse stroomvoorziening staat de koelwatercapaciteit van de Haagse Electriciteitsfabriek van het Gemeentelijk Electricisch Bedrijf (GEB) centraal. Het eerste artikel verscheen in Ons Den Haag 2023.04.

Het verversingskanaal speelt, vanaf de start van de Electriciteitsfabriek in 1906, een belangrijke rol bij het afvoeren van restwarmte. Hoogheemraadschap Delfland, verantwoordelijk voor het Haagse waterbeheer, geeft toestemming om de restwarmte periodiek te spuien op zee bij Scheveningen. Het water van het verversingskanaal koelt daarmee voldoende af, waarna nieuw boezemwater weer als koelwater kan worden ingenomen. De zoetwaterpositie van Delfland stelt beperkingen aan het spuien en vervangen van boezemwater. De restwarmte wordt namelijk direct op zee geloosd. Dat zorgt er ook voor dat zilt zeewater het boezemwater van Delfland binnenkomt en de zoetwaterpositie aantast. (Boezemwater is oppervlaktewater dat ertoe dient om polderwater op te

vangen en af te voeren, red.) De koelwatercapaciteit van het verversingskanaal wordt bepalend voor het productievermogen van het GEB.

Electriciteit geen luxe meer

De gebouwen van de Haagse elektriciteitscentrale worden ontworpen door gemeentearchitect A.A. Schadee (1862-1937). Het GEB krijgt een burchtachtig karakter. De door ir. N.J. Singels ontworpen Haagse stroomvoorziening wordt een succes. Het GEB maakt vanaf het eerste jaar winst voor de gemeente. Het vermogen van het GEB groeit van 3,5 MW bij de start tot 16 MW in 1915. Na het onverwachte overlijden van Singels in 1914 wordt ir. G.J.T. Bakker zijn opvolger. Vanwege kolen-schaarste tijdens WO I besluit de gemeente bij de elektriciteitscentrale een installatie te bouwen voor het verbranden van huisvuil (VVI) om steenkool te besparen. Deze VVI blijft tot 1930 in bedrijf. Na de doorbraak van de elektrische gloeilamp besluit de gemeente in 1917 de openbare verlichting van gas naar elektriciteit om te bouwen. Haagse woningen

krijgen naast een stadsgasaansluiting ook aansluiting op het stroomnet. In enkele decennia verandert elektriciteit van een particuliere luxe naar een voorziening voor allen. In de jaren 30 groeit het GEB uit tot een van de grootste elektriciteitscentrales van ons land, met een vermogen van 70 MW. Verdere uitbreiding stuit op een tekort aan koelwatercapaciteit.

De stroomvoorziening in Zuid-Holland

Naast de gemeenten gaan ook de provincies in Nederland vanaf 1913 een grote rol spelen bij de stroomvoorziening. Met uitzondering van de provincie Zuid-Holland. In deze provincie hebben zes gemeentelijke elektriciteitscentrales, Rotterdam, Den Haag, Dordrecht, Leiden, Delft en Gouda, onderling Zuid-Holland al verdeeld. Wel is provinciale toestemming nodig voor uitbreiding van de centrales. De provincie wijst een uitbreidingsverzoek van Dordrecht af. Dordrecht zou gebruik moeten maken van de in 1934 in gebruik genomen Galileïcentrale in Rotterdam. Deze centrale kampte met forse overcapaciteit, die zwaar drukte op de gemeentebegroting. Koppeling van elektriciteitscentrales wordt inzet van de provincie.

Ir. Bakker, een verklaard voorstander van het koppelen van centrales, ontwikkelt een innovatief plan voor een ondergrondse 150 kV leiding van de Rotterdamse centrale naar een nieuw hoogspanningsstation bij Voorburg, met een 25 kV leiding naar de Haagse centrale. Met deze nieuwe verbinding wil Den Haag stroom uit Rotterdam afnemen.

De Haagse gemeenteraad gaat in juni 1937 akkoord met het voorstel en de financiering. Eind 1938 is het hele project klaar en vloeit de eerste stroom naar Den Haag. Ir. G.J.T. Bakker vertrekt vervolgens, na 25 jaar het GEB geleid te hebben. Hij wordt directeur van het nieuwe Elektriciteitsbedrijf Zuid-Holland (EZH). Bij de oprichting van het EZH in 1941 stelde de directeur van het GEB Rotterdam echter: "Wij moeten niets hebben van afstand der bedrijven." De havenstad wenst geen provinciale zeggenschap over haar centrales. Het nieuwe EZH wordt daarom geen productiebedrijf, maar een transportbedrijf. In de oorlogsjaren realiseert het EZH de verbindingen Rotterdam-Dordrecht, Voorburg-Leiden, en Dordrecht-Geertuidenberg.

Een nieuw Haags koelwatercircuit

Na WO II neemt de stroomvraag vooral vanaf 1949 sterk toe. Een onderzoek in opdracht van het EZH geeft aan dat forse uitbreidingen nodig zijn. In 1950 wordt besloten tot uitbreiding en vervanging van de Zuid-Hollandse elektriciteitscentrales in Dordrecht, Rotterdam, Den Haag en Leiden. Maar uitbreiding in Den Haag stuit opnieuw op een gebrek aan koelwater. De Haagse gemeenteraad die in 1937 koos voor stroomlevering uit Rotterdam, kiest nu voor de aanleg van een nieuw koelwatercircuit. Vanaf het verversingskanaal wordt bij het gemaal aan de Morsestraat een betonnen lei-

ding aangelegd, onder de Hanenburglaan, naar de Valkenbosvaart, om via de Loosduinsevaart, de Soestdijksevaart en de Laakhaven terug te gaan naar de hoofdcentrale, om daar opnieuw als koelwater te dienen. De gemeenteraad gaat akkoord met het voorstel van het EZH voor uitbreiding van de Haagse elektriciteitscentrale. Kosten: 1,25 miljoen gulden. Het raadsvoorstel van 1951 stelt dat het vermogen van de Haagse centrale in de toekomst kan uitgroeien tot maximaal 180 MW. Voldoende om de stad met een eigen elektriciteitscentrale van stroom te blijven voorzien. Het nieuwe koelwatercircuit van circa 12 kilometer maakt dat het water in meer delen van de stad bij vorst niet of nauwelijks meer bevroert. Bij de Valkenbosvaart zorgt het spuien van restwarmte voor een gevaarlijke stroming. Wat in het koelwatercircuit terecht komt, eindigt door de sterke aanzuigende werking op het inlaatrooster bij het GEB aan de Boecopkade. Dat varieert van matrassen, fietsen, tropische vissen, tot ... stoffelijke overschotten.

Kernenergie

Bij het 50-jarig bestaan van het GEB komt het bedrijfsblad *Het Lichtpunt* met een speciale kleurenuitgave. Hoofdredacteur Flip de Bie, vader van Wim de Bie, schrijft een ironisch stuk over de komst van kernenergie die de nul-urige werkweek mogelijk zal maken. De GEB-directeur ir. J.H. Bakker schrijft een intrigerend verhaal over de doelmatigheid van de elektriciteitscentrale. Wat gebeurt er met 1.000 calorieën verpakt in steenkool bij de centrale en hoeveel blijft daarvan over in de gloeilamp thuis? Meer daarover in een volgend verhaal.

Louis Kanneworff is econoom en was van 1994-2001 als energiedeskundige werkzaam bij het Gemeentelijk Energiebedrijf van Den Haag en Eneco. Samen met Casper Postmaa schreef hij in 2008 het boek *Het licht zal nooit uitgaan. 100 jaar Centrale Den Haag*.

Waarschuwbord
'Sterke stroming',
Valkenboskade,
hoek Abeelstraat
(foto Jan Bron Dik)

MONUMENT VOOR DE GEBROEDERS MARIS

Op drie plaatsen in Den Haag worden de gebroeders Maris, bekende Haagse Schoolschilders, geëerd: aan de Carnegielaan, de Lange Lombardstraat en het Noordeinde. Het meest in het oog springend is het monument aan de Carnegielaan.

Monument Carnegielaan

De broers Jacob (1837-1899), Matthijs (1839-1917) en Willem (1844-1910) Maris, alle drie geboren in Den Haag, waren bekende kunstschilders van de Haagse School. Na het overlijden van Jacob en Willem werden in 1911 plannen gemaakt voor het oprichten van een gedenkteken. Na inwinning van de benodigde fondsen werd aan beeldhouwer Charles van Wijk, een schoonzoon van Jacob Maris, opdracht gegeven voor het maken van een monument. Op 17 juni 1916 vond de officiële onthulling plaats door de 19-jarige Jacob Zimmerman, de oudste kleinzoon van Jacob Maris, en werd het monument overgedragen aan de gemeente Den Haag en in ontvangst genomen door burgemeester Herman van Karnebeek. Door onder andere Pulchri Studio en Arti et Amicitiae werden kransen gelegd. Omdat Matthijs Maris nog leefde, ontbreekt hij op het monument.

Het monument aan de Carnegielaan, achter het Vredespaleis, bestaat uit een vier meter hoge zuil van kalksteen met bron-

Portretreliëfs van de gebroeders Maris, Noordeinde 96-96a (foto monumentenzorgdenhaag.nl)

zen portretmedaillons en een schrijvende vrouw, de muze der geschiedenis. Het opschrift luidt: *Kunstenaars, het land van Rembrandt waardig*. Opmerkelijk is de vormgeving in relatie tot de twee schilders van de Haagse School. Het monument vertoont namelijk alle kenmerken van de romantiek, terwijl de leden van de Haagse School zich juist afzetten tegen de romantische traditie van de negentiende eeuw en meer gericht waren op eenvoudige en strakke contouren.

Lange Lombardstraat

Het gezin Maris woonde eerst in de Zuilingstraat en daarna in een hofjescomplex aan de Lange Lombardstraat, waar de gebroeders Maris werden geboren. In de jaren 30 werd dit gesloopt en kwam er onder meer een drukkerij. Het ernstig in verval geraakte gebouwencomplex werd in de jaren 70 vervangen door nieuwbouwappartementen met een parkeergarage. Een gedenksteen aan de gevel van de nieuwbouw op nummer 32 herinnert nog aan haar beroemde bewoners.

Noordeinde

De derde herinnering aan de gebroeders Maris is te vinden aan het Noordeinde 96-96a, waar kunsthandel D. Sala en Zonen was gevestigd, die veel werk verkocht van Haagse Schoolschilders. In 1944 werden in opdracht van de kunsthandel drie natuurstenen portretreliëfs van de gebroeders in de voorgevel aangebracht. De reliëfs werden vervaardigd door J. Altorf.

Inge Camfferman

Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen
stadsbeeldenstadsgroen@vriendenvandenhaag.nl

Monument aan de Carnegielaan voor Jacob en Willem Maris (foto Pauline van Till)

De grote concertzaal van Amare (foto Wouter Vellekoop)

INGEZONDEN BRIEF

BLIJDSCHAP ROND ONS AMARE

Joop ten Velden schreef in het vorige nummer van *Ons Den Haag* een artikel over wat allemaal was misgegaan bij de ontwikkeling van Amare. Het is goed om terug te kijken zoals de raadsenquête heeft gedaan, maar ook om vooruit te kijken naar de mogelijkheden die Amare onze mooie stad biedt. Het stadhuis/bibliotheek en de tramtunnel hebben eveneens een enerverende voorgeschiedenis, maar inmiddels zijn bijna alle Hagenaars en Hagenezen zo niet trots, dan tenminste tevreden met deze iconische gebouwen.

Amare is zoveel meer dan haar voorgeschiedenis. Ondanks de bouwplaatsen rondom Amare, de opgebroken bestrating eromheen, de verlate oplevering en de beperkingen vanwege corona, hebben de afgelopen twee jaar inmiddels honderdduizenden Hagenaars genoten van vooral dans en muziek. Het gebouw wordt steeds meer het thuis van de leerlingen en studenten van het Koninklijk Conservatorium, de dansers van het Nederlands Dans Theater en de musici van het Residentie Orkest. Artiesten uit binnen- en buitenland roemen de kwaliteit van de zalen. Er zijn bijna dagelijks gratis optredens en activiteiten onder de noemer Open Amare en tienduizenden mensen hebben er een zakelijk evenement meegemaakt.

Amare is zoveel meer dan de oorspronkelijke Dr. Anton Philips Zaal en het Lucent Danstheater en het latere Zuider-

strandtheater. Het vormt een belangrijk onderdeel in het nieuwe kloppende hart van Den Haag, tussen het kernwinkelgebied en het kantorendistrict. Onze stad beschikt met de Centrale Bibliotheek, het Filmhuis, Theater aan het Spui, de Nieuwe Kerk, Pathé en Amare rond één plein echt over een uniek cultureel kwartier. Steeds meer vinden de gebruikers van Amare elkaar in inspirerende gezamenlijke activiteiten.

Amare is ook meer dan een opleidingscentrum en een aantal zalen. Amare staat met haar nadruk op programmering van muziek en dans bij uitstek voor verbinding. Waar literatuur, theater, cabaret met taal als expressie van groot belang zijn voor onze gedeelde identiteit, maar daarmee tegelijkertijd exclusief, is dans en muziek daadwerkelijk verbindend, inclusief en universeel. Iedereen kan genieten van dans en muziek, of het nu gaat om Europese klassieke muziek, Amerikaanse jazz en blues, Afrikaanse ritmes, Haagse pop of Arabische zang, iedereen 'verstaat' het, ongeacht achtergrond of opleiding. Datzelfde geldt voor alle mogelijke dansstijlen. Amare is er daarmee voor iedere Hagenaar, van Duindorp tot Schilderswijk, van Benoordenhout tot Moerwijk. Kortom, kijk naar de mogelijkheden van Amare en niet langer naar de moeilijkheden.

Pierre Heijnen

Lid van de Raad van Toezicht van Amare

DE LAATSTE GETUIGEN: ONVOLTOOID VERLEDEN

HET NATIONALE THEATER (THEATER NA DE DAM)

De Laatste Getuigen

Traditioneel herdenken we op 4 mei in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag de oorlog met *De Laatste Getuigen*. Interviews met mensen die de oorlog hebben meegemaakt – en nu steeds vaker met hun nabestaanden – vormen de basis voor de tekst die 's avonds door acteurs van Het Nationale Theater wordt gelezen. Nathan Vecht schreef voor de editie van dit jaar een nieuwe theatertekst. In 2025 zal de Koninklijke Schouwburg in oorlogstijd centraal staan. Bekijk online het archief van vorige edities van *De Laatste Getuigen*.

Zaterdag 4 mei 2024

Tamar van den Dop speelt in deze speciale editie van *De Laatste Getuigen* een monoloog van Nathan Vecht. Zij speelt een personage dat verantwoording aflegt voor hoe we in Nederland met ons oorlogsverleden omgaan. Ze erkent dat er dingen beter hadden gekund, maar verzet zich tegen het beeld dat er niks goed is gegaan. Treffende en soms absurde anekdotes nemen ons mee van 1945 tot vandaag. Waar herdenken niet langer zorgt voor reflectie, maar steeds vaker een bron is van polarisatie. Het optreden wordt ondersteund door live muziek en zang.

Nationale Herdenking

Vanaf 19.50 uur start een livestream in de Grote Zaal naar de herdenking op de Waalsdorpervlakte in het duingebied Meijendel. Om 20.00 uur nemen we de twee minuten stilte in acht. Daarna zal de voorstelling van *De Laatste Getuigen* starten.

Cast

Tamar van den Dop maakt sinds 2016 onderdeel uit van Het Nationale Theater. Naast haar werk als acteur heeft Tamar

Tamar van den Dop (foto Gordon Meuleman)

ook filmregies op haar naam staan en schrijft ze filmscenario's. Afgelopen seizoen speelde zij in *De jaren* (regie Eline Arbo), speelde ze de solo *Every Brilliant Thing* (regie Erik Whien) en was ze te zien in *Laagland* (regie Eric de Vroedt). Nathan Vecht is schrijver van toneelstukken en musicals. Zijn werk werd onder andere bekroond met een Musical Award. Voor Het Nationale Theater schreef hij voor Daria Bukvič de tekst voor *Onze Straat* en afgelopen seizoen voor Eric de Vroedt *Laagland*. Voor televisie schreef hij *Het jaar Van Fortuyn* en *Missie Aarde*.

Eric de Vroedt is sinds 2018 artistiek leider van Het Nationale Theater. Het brede engagement van Eric de Vroedt is in al zijn werk terug te vinden. In 2017 en 2018 maakte hij onder andere de voor het Theaterfestival genomineerde voorstelling *Race* (Romana Vrede won hiervoor de Louis d'Or) en het met de Toneelschrijfprijs bekroonde *The Nation*. Dit seizoen regisseerde hij *Laagland* (geschreven door Nathan Vecht). In april 2024 gaat zijn nieuwe voorstelling *Brown Sugar Baby* in première.

Lezersaanbieding

Bezoek *De Laatste Getuigen* in de Grote Zaal van de Koninklijke Schouwburg op zaterdag 4 mei.

Normale prijs € 16,-. Vrienden van Den Haag betalen slechts € 10,-.

Gebruik wanneer u kaarten koopt de code: Vriend.

Kaarten via www.hnt.nl/vriendenvandenhaag

DE MARANATHAKERK

PARELTJE VAN BOUWKUNST

De Maranathakerk in Duinoord bestaat dit jaar 75 jaar. In het Pinksterweekeinde wordt het jubileum gevierd. Het gebouw is gemeentelijk monument en wordt, behalve door de protestantse kerkelijke gemeente, intensief gebruikt voor culturele activiteiten.

Het unieke karakter van het gebouw schuilt in de ontstaansgeschiedenis. Na WO II lag dit deel van Den Haag braak vanwege de Atlantikwall, de Duitse verdedigingslinie die in een grote boog rond de haven van Scheveningen was aangelegd. Op dit terrein, het Sperrgebiet, verrees na de bevrijding een kerk. Ze was aan de Haagse Hervormde Gemeente cadeau gedaan door de kerken van Zwitserland. Als bouwpakket arriveerde in 1949 per trein uit Zürich de grote houten dakconstructie, aangevuld met deuren en ramen.

Wie nu door de Tweede Sweelinckstraat wandelt, ziet dat de Maranathakerk iets weg heeft van een verdwaald dorpskerkje uit de Alpen. De Zwitserse bouwkundige, Emil Staudacher, heeft inderdaad goed om zich heen gekeken. Op de bouwtekeningen staat precies aangegeven hoeveel meter sneeuw het dak kan dragen. Hij werkte overigens samen met een beroemde Duitse architect, Otto Bartning. Gezamenlijk hebben ze ruim veertig soortgelijke kerken ontworpen. Het wer-

Maranathakerk, exterieur (foto Jan Goossensen)

den 'noodkerken' genoemd. Ze werden in de verwoeste Duitse steden, verspreid over het hele land, neergezet onder andere ten behoeve van Duitse vluchtelingen die na 1945 uit Midden- en Oost-Europa waren verdreven. Het woordje 'nood' is echter betrekkelijk gebleken. De meeste Duitse kerken staan er nog. Ze zijn inmiddels allemaal tot monument verklaard. Ook de Maranathakerk, als enige buitenlandse kerk in deze serie ontstaan, is driekwart eeuw na dato nog springlevend.

Maranathakerk, interieur (foto M.C. Berends)

Het interieur is van de hand van een Nederlandse architect, Frits Eschauzier. Ook dat is in originele staat gebleven. Zowel exterieur als interieur valt nu onder monumentenzorg. De Maranathakerk heeft indertijd de monumentenstatus zelf aangevraagd. Je kunt als kerk, zo vond het toenmalige bestuur, niet over de toekomst van mens en samenleving praten zonder dat je respect hebt voor de traditie. Het aardige is, dat vanaf de straat het bijzondere karakter van het gebouw, met zijn prachtige lichtinval, de klassieke basilica-verhoudingen en de verscholen details, niet zichtbaar is. Pas wie binnen staat, ondergaat de schoonheid van dit Haagse pareltje van bouwkunst.

[Jan Goossensen](#)

De Vrienden organiseren op 29 mei om 14.00 uur een bezoek aan de Maranathakerk. Houd u onze nieuwsbrief en website in de gaten voor de meest actuele informatie.

Hemels Gewelf (foto Jan Bron Dik)

MET DE VRIENDEN OP PAD

IN VOORJAAR EN ZOMER

Activiteiten en excursies vertegenwoordigen de leuke, lichtvoetige kant van de Vrienden van Den Haag. Naast ons werk voor behoud en verbetering van de stad, vinden wij het belangrijk de stad te blijven beleven.

Dat doen we door themawandelingen en -fietstochten te maken en bijzondere locaties te bezoeken. Wij praten ook steeds vaker na, bijvoorbeeld in een Haags café, om elkaar in informele sfeer te ontmoeten en te leren kennen. Dat kan ook tijdens Vriendenborrels, ledenvergaderingen of andere Vriendenbijeenkomsten. De werkgroep Activiteiten is weer voortvarend aan de slag gegaan met het organiseren van diverse excursies. U heeft al het een en ander via de nieuwsbrieven kunnen vernemen. Van veel excursies is de organisatie al helemaal afgerond. Ze staan inmiddels op de website en soms zijn ze ook alweer volgeboekt. Dat is de keerzijde van

de grote belangstelling voor onze activiteiten. Wij adviseren dan ook: reageer snel op ons actuele aanbod!

Hieronder een overzicht van de excursies die al zijn ingepland, maar houd er rekening mee dat wij continu bezig zijn met het organiseren van nieuwe excursies die hier nog niet worden vermeld. Wij houden u door middel van Vriendenmails, nieuwsbrieven en via de website op de hoogte. Houd deze media dus goed in de gaten!

Onze activiteiten:

Bezoek aan de Raad voor de Rechtspraak, Kneuterdijk 1

Op 10 april en 3 mei. Wij krijgen een korte lezing en een uitgebreide rondleiding van directeur Olav Welling. (Heeft u misschien oude foto's of kennis van de geschiedenis van het pand of de locatie? De heer Welling ontvangt deze heel graag via veronicavanberkel@gmail.com).

Wandeling Stadsuitbreiding en Stadsnatuur (samen met IVN)

Op vrijdag 12 april, 13.30-15.30 uur. Wij wandelen door drie bijzondere bouwlocaties aan de rand van de stad: Zuiderduinen, Finest of Ockenburgh en Schapenatjesduin. Ook ontdekken we de natuur van de Puinduin (Kijkduin) en bezoeken twee kunstwerken: het Monument van Puin uit 1976 (Donald Duk) en het Hemels Gewelf uit 1996 (James Turrell).

Bezoek aan de Hof Van Wouw

Op zaterdag 6 en woensdag 24 april. Dit hofje uit 1647 aan de westzijde van de Lange Beestenmarkt mag tot een van de mooiste en meest authentieke hofjes van Den Haag worden gerekend.

Indische wandeling in het Statenkwartier

Op zaterdag 13 april en woensdag 17 april. De wandeling start bij het standbeeld de Indische Tantes van Loek Bos naar het boek van Yvonne Keuls en we eindigen met een gedicht van Tjalie Robinson.

Lentewandeling bunkers, nachtegalen en orchideetjes

Op donderdag 23 mei 10.30 uur en vrijdag 24 mei 16.00 uur. De wandeling begint bij de Pier en voert over boulevard en strand en door de duinen, langs de watertoren en het Nettenboetstersveld, terug naar spoorhuis 14 van de vroegere Hofpleinlijn.

Stadswandeling nieuwbouw in de oude stad

Op zaterdag 29 juni 11.00 uur. Het thema van deze wandeling is: Nieuwbouw in de oude stad – past het of past het niet? Wij wandelen door de oude binnenstad langs verschillende gebouwen en kijken nog eens goed naar de samenhang met de bestaande omgeving.

Vooruitblik zomer

In de periode mei-augustus willen we de volgende activiteiten realiseren: literaire wandelingen door Regentessebuurt-Valkenboskwartier; een rondleiding bij de Broeders van Sint-Jan in de Oude Molstraat; een wandeling door het Laakkwartier van Berlage; wandelingen door het CID-district, met de voorzitter van de Vrienden; een verkenning van de stationsbuurt; een wandeling die de invloed van het verkeer op het stadsbeeld duidelijk maakt en een wandeling langs bijzondere gevelornamenten; een rondleiding langs de beplanting van het Westbroekpark; mogelijk een bezoek aan het Pandercomplex en wandelingen net over de grens van Den Haag in Wassenaar en Rijswijk.

Als u achter het net heeft gevestigd en graag een bepaalde acti-

Monument van Puin (foto Inge Camfferman)

viteit herhaald wilt zien, laat het ons weten via excursies@vriendenvandenhaag.nl. Ook kunt u suggesties voor nieuwe excursies aan ons doorgeven.

Leden zonder internet

Wij realiseren ons, nu we steeds meer communiceren via nieuwsbrieven, Vriendenmails en website, dat Vrienden die niet beschikken over internet een achterstand hebben op informatievoorziening vanuit de Vereniging. Als u geen internet heeft en toch op de hoogte wil blijven van actueel nieuws over de activiteiten, vraag dan een familielid of kennis om de website van Vrienden van Den Haag voor u in de gaten te houden. Mocht u op dit moment interesse hebben in een van de hierboven genoemde excursies, laat dit dan aan ons weten via de Vriendentelefoon: 06 – 38 87 18 28.

Een enkele keer een hogere bijdrage

Over het algemeen vragen we een bijdrage van € 7,- voor deelname aan een excursie. Het kan zijn dat wij in de komende tijd in een enkel geval een hogere bijdrage van u vragen. Dan hebben wij meer kosten moeten maken voor de organisatie, bijvoorbeeld om een rondleider te betalen.

Frank Hendriks en Anneke de Graaf

Werkgroep Activiteiten

excursies@vriendenvandenhaag.nl

Deelnemen aan de excursie gaat als volgt: u kunt zich aanmelden op de website www.vriendenvandenhaag.nl/activiteiten bij de betreffende excursie. Daar dient u ook via de betaalmodule te betalen. Is de excursie volgeboekt, dan geeft de website dit aan. Heeft u geen internet of internetbankieren, dan kunt u de Vriendentelefoon bellen: 06 – 38 87 18 28.

FOTOWEDSTRIJD

Kurhaus Den Haag (foto Jacob Bijl)

Japanse tuin (foto Ton Dijkman)

Mozaïek op transformatorhuis
(foto Gideon Verkuijl)

Oproep: foto's voor wenskaarten en Ons Den Haag

Er is weer behoefte aan nieuwe wenskaarten. In het verleden is al gebleken dat er onder onze leden veel goede amateur- (en professionele) fotografen zijn. Daarom vragen wij u de mooiste foto's van herkenbare Haagse plekjes en onderwerpen ter beschikking te stellen aan de Vrienden van Den Haag: een stadsgezicht, monument, markant gebouw, straat of plein, herkenbaar groen, strandgezicht, enz. Tip: kijk op onze website onder de rubriek Winkel naar de reeds bestaande collectie wenskaarten en richt u op karakteristieke Haagse plekken die u daar mist. En hebt u nog winterfoto's in uw bestand? Daar is veel vraag naar als kerstkaart. Uit de inzendingen kiest een jury de meest aantrekkelijke foto's die geschikt zijn voor wenskaarten voor een breed publiek. Ingezonden foto's kunnen ook gebruikt worden als illustratie bij artikelen in Ons Den Haag of op de website.

Voorwaarden:

- Inzenders stellen de foto's kosteloos ter beschikking.
- Inzenden betekent dat u akkoord gaat met de voorwaarden en het reglement van de fotowedstrijd.
- Publicatie geschiedt met naamsvermelding van de maker.
- Maximaal 10 foto's per inzender.

Uiterste inzenddatum: 1 september 2024

De bekendmaking en presentatie van de uitverkoren foto's vindt plaats tijdens de najaars ALV op 15 oktober.

Reglement fotowedstrijd

- U bent lid van de Vereniging Vrienden van Den Haag en u heeft de foto's zelf gemaakt.
- U stelt de foto(s) gratis ter beschikking aan de Vereniging voor publicatie en eventueel commercieel gebruik. Alle overige rechten blijven bij u. Zie hierna voor de licentievoorwaarden.
- U levert uw opname(n), met hoge resolutie, bij voorkeur digitaal aan. Houd rekening met de afmeting van de wenskaarten: 17,5 x 12,5 cm.

- U voegt een beschrijving van de foto bij, met een door u voorgestelde titel.
- Uw foto(s) dient u vóór 1 september 2024 in te zenden, o.v.v. uw naam, adres, e-mailadres en telefoonnummer, aan: wenskaarten@vriendenvandenhaag.nl

Licentie voorwaarden

Door deel te nemen aan de wedstrijd stellen de deelnemers (makers) hun foto's beschikbaar aan de Vrienden onder een Creative Commons Licentie, CC BY SA 4.0. De licentie beperkt zich nadrukkelijk tot gebruik door de Vrienden, zoals hiervoor omschreven. Dit is de vereenvoudigde versie van de volledige licentie en geen vervanging van de volledige licentie. De volledige licentie is in te zien op: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Vrijwaring

De Vrienden zijn vrij om:

- het werk te delen, te kopiëren, te verspreiden en door te geven via elk medium of bestandsformaat.
- het werk te bewerken, te remixen, te veranderen en afgeleide werken te maken voor alle doeleinden, inclusief commerciële doeleinden.

Onder de volgende voorwaarden:

- Naamsvermelding.

De Vrienden dienen de maker van het werk te vermelden, een link naar de licentie te plaatsen en aan te geven of het werk veranderd is. De Vrienden mogen dat op redelijke wijze doen, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat de licentiegever/maker instemt met het werk of gebruik van het werk.

- Gelijk Delen.

Als de Vrienden het werk hebben geremixt, veranderd of op het werk hebben voortgebouwd, moeten zij het veranderde materiaal verspreiden onder dezelfde licentie als het originele werk.

- Geen aanvullende restricties.

De Vrienden mogen geen juridische voorwaarden of technologische voorzieningen toepassen die anderen juridisch beperken om iets te doen wat de licentie toestaat.

Het 17^e -eeuwse Binnenhof (beeld Stichting Verborgene Stad)

Algemene Ledenvergadering op dinsdag 16 april 2024

Locatie: Muzee, Neptunusstraat 90-92.

Tijd: Aanvang 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.

Aanmelden: Graag via de website www.vriendenvandenhaag.nl registreren, zodat wij een indicatie hebben hoeveel stoelen we moeten klaarzetten en nog belangrijker: de koffie. Zonder registratie ook welkom.

Bereikbaar: Tram 9, halte Circustheater, bus 21, halte Stevinstraat, tram 1 en bus 22, halte Scheveningseslag/Beelden aan Zee, bus 23, halte Gentsestraat.

Als u met de auto komt, check tevoren of de straat nog open ligt i.v.m. vernieuwing riolering.

HUYGENS TIJDMACHINE

TIJDREIZEN NAAR 17^e EEUWS DEN HAAG

Vrienden en Vriendinnen!

Meld u aan voor onze Algemene Ledenvergadering op dinsdag 16 april a.s. Het belooft namelijk heel bijzonder te worden! Na het huishoudelijk gedeelte gaan we 'tijdreizen', een virtuele reis maken in de tijd, naar het Den Haag in de 17^e eeuw, de tijd van Huygens. Theo Pronk is onze gids. Hij is directeur en onderzoeker van de Stichting Verborgene Stad.

Aan de hand van historische kaarten, prenten en beschrijvingen zijn minutieuze virtual reality-reconstructies gemaakt van het Binnenhof, de Plaats en het Plein rond 1660 en hoe het Haagse leven zich daar afspeelde. Die zullen groot worden geprojecteerd. Theo Pronk zal ons uitleggen hoe zo'n reconstructie wordt gemaakt en wat u daarbij allemaal tegenkomt. Een avond vol bijzondere plekken en vooral mooie verhalen over het Den Haag van Huygens, Spinoza en De Witt.

Plaats en Gevangenpoort in de 17^e eeuw (beeld Stichting Verborgene Stad)

Nog nooit kwam u dichterbij het 17^e -eeuwse Den Haag. Maak dit mee en kom kijken!

Graag tot ziens,
Het Bestuur

COLUMN

AFBREKEN

Het zou mij niet verbazen als veel leden van de Vrienden van Den Haag en daarmee lezers van Ons Den Haag ook geabonneerd zijn op het Haagse weekblad Den Haag Centraal (DHC). Beide bladen zijn geïnteresseerd in het wel en wee van Den Haag. DHC informeert onder andere uitgebreid en actueel over wat zich op cultureel en artistiek gebied zoal in Den Haag afspeelt. Ons Den Haag en de Vrienden zijn de strenge bovenmeesters die dieper graven. Zij tikken vooral wethouders en gemeenteraad regelmatig op de vingers, en volgen hen zelfs hinderlijk als ze qua stedelijke inrichting weer eens uit de bocht dreigen te vliegen.

Ik betrap mij erop dat ik, als DHC op de mat valt, als eerste de achterkant bekijk. Heeft u dat ook? Wij zullen daarin niet de enigen zijn. Ik lees op die laatste pagina graag de rubriek *Ter Plekke* van Caroline Ludwig. Als 'levenslange' Hagenees schep ik er een kinderlijk genoeg in om te lezen dat geïnterviewden, vaak elders geboren en getogen, Den Haag zo'n aangename ontdekking vinden. U en ik weten dat natuurlijk allang. Maar ook leuk om het van nieuwkomers te horen.

Dan dwaal ik tussen vragen over koffiebars, horeca en leuke winkels naar het kopje *Afbreken*. Misschien een raar trekje, maar ik toets mijn mening graag aan wat voor lelijks bij die ander opkomt, en of het spoort met mijn eigen architecturale ongenoegens. Ik ga ze niet opnoemen. Nou één dan, het front van

het Centraal Station is inderdaad foeilelijk. Gelukkig komt er een soort coulisse-bebouwing voor. Echt uitgevoerd zouden alle afbreekwensen een behoorlijke kaalslag opleveren. Zelfs lelijke gebouwen worden door hun leeftijd soms toch dierbaar. En, er is inmiddels meer dan voldoende afgebroken door overijverige bestuurders.

Niet in het minst door de activiteiten van een club als de Vrienden is er gelukkig al enige tijd het besef ontstaan om karakteristieke architectuur die haar functie verloren heeft, als landmark te handhaven en een nieuw leven toe te staan. Door de ontkerkelijking van Nederland komt voldoende karakteristiek stadsbeeld in aanmerking voor hergebruik.

Misschien naar het voorbeeld van de christelijke Hagia Sophia in Istanbul is de oorspronkelijke synagoge in de Wagenstraat een moskee geworden. De Theresiakerk aan de Apeldoornse-

laan wordt, wat profaner, een supermarkt met extra publiekfuncties. De Julianakerk aan de Kempstraat werd Julianaplaza, een evenementenlocatie en buurtcentrum. De Elandstraatkerk, een neogotisch bastion, zou een mooi museum kunnen worden van het 'Rijke Roomsche Haagsche Leven', met de nadruk op het rooms-katholieke reveil van eind 19^e eeuw. Het KLM-gebouw aan de Plesmanweg en het kantoorgebouw van het RIKZ aan de Kortenaerkade zijn inmiddels mooie wooncomplexen. Uit eigen ervaring weet ik dat de bovenste verdieping van dit laatste gebouw een betoverend avondpanorama oplevert van Den Haag binnen de grachten.

Enfin, er is misschien een en ander te mopperen, maar er belooft ook veel moois te komen. Ik geniet op voorhand van de kolk aan het begin van de Piet Heinstraat. En, inmiddels heb ik al enige keren de prachtig gerestaureerde draaibrug tussen Noordwal en Veenkade overgestoken. Wie is er toch op het idee gekomen om het vrolijke kabouterwachthuisje toe te voegen? De Groot Hertoginnelaan hervindt na vele jaren haar oude allure. Als fietser ervaar ik de Vondelstraat als herboren, het lijkt een stadse allée geworden. Ik kom tot de slotsom dat, als je het wilt zien, er in de stad per saldo veel positiefs is te ervaren en niet alleen in westelijk Den Haag.

Loek Bos, beeldhouwer

UITNODIGING

Wilt u als lid van de Vrienden zelf een artikel schrijven voor Ons Den Haag? Dat is mogelijk. Laat het de redactie weten: redactie@vriendenvandenhaag.nl. De redactie houdt zich daarbij wel het recht voor over de opname van bijdragen te beslissen.

ADVERTEREN IN ONS DEN HAAG

Ons Den Haag verschijnt elk kwartaal in een oplage van 1.350. Door in ons blad te adverteren bereikt u niet alleen een voortreffelijke doelgroep, maar steunt u ook de activiteiten van onze Vereniging.

De advertentietarieven zijn:

1/4 pagina € 150,- 1/3 pagina € 200,- 1/2 pagina € 300,- Hele pagina € 700,-

Bij een langdurige samenwerking is een korting van toepassing. Neem voor meer informatie contact op met prencommunicatie@vriendenvandenhaag.nl

Nieuwe leden

Wij heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

A. Boer-Banga	C. van Ierssel	V. van Nederveen
M.L. de Bont	J. Korevaar	H. Pakun
M. Boreel	B. Jamanika	W. Pollen
M. Bosse	H. Kamminga-Bredero	B.C. van Rein
H. Bremer-Franssen	E.F. Kardoos	S. Swieringa
R. Coops	P.H. Leferink-Halkes	M. Toorop
C.M. Dijk	C.T.A.M. Leo	H.E.M. van der Veen-
N.M. Dijkhuizen	J.L. Los	Rijntjes
M. Doornbos	I. van der Meer	A. Veerman
R. Ganswijk	M. Mooijman	D. Vrijlandt
M.F.H. Giezeman-Feijen	J.Th. Mulder	
B.J. Holslag	G. Muresan	

Bij de omslagfoto

Ieder voorjaar 'bevuilen' naar het lijkt opeens grote vlokken lichtgeel-bruinig gekleurd stinkend schuim de kustlijn. Dit is een natuurlijk verschijnsel, het zijn de resten van afgestorven algen, die door het toegenomen zonlicht en het opwarmende water explosief gegroeid zijn. Het kleverige schuim ontstaat doordat de gelatinelaag waarin de bruine alg leeft, door de golven wordt opgeklopt. Het is geen vervuiling, bacteriën breken het schuim weer af. Ook hier op het Scheveningse strand zien we flink wat algenschuim. In het voorjaar van 2020 voltrok zich op dit strand in de hoek van de noordelijke strekdam een drama toen in een uitzonderlijke combinatie met een ongebruikelijk harde wind uit het noord-noordoosten vijf ervaren surfers stikten in metershoge massa's algenschuim (foto Ruud Abeln)

COLOFON

Ons Den Haag verschijnt in 2024 vier maal.

Redactie: Els M. van den Broek,
Jan Bron Dik (eindredacteur),
Tristan Groot, Michiel van der Mast

Redactieadres: Postbus 85977
2508 CR Den Haag

Reacties: richten aan:
redactie@vriendenvandenhaag.nl
Nieuwe kopij: kopij voor het nummer 2024.03 (juli/augustus/september) dient uiterlijk 17 mei 2024 per e-mail te zijn toege-
stuurd aan redactie@vriendenvandenhaag.nl

De inhoud van de artikelen in Ons Den Haag weerspiegelt niet noodzakelijkerwijs de mening van het bestuur van de Vereniging Vrienden van Den Haag of van de redactie van Ons Den Haag. Wij doen er alles aan de recht-
hebbende(n) van foto's en afbeel-
dingen te achterhalen. In het geval dit niet is gelukt, kunt u zich als rechthebbende bij de redactie melden

Oplage: 1.350
Vormgeving en druk:
Quantes, Rijswijk

VERKOOPADRESSEN WENSKAARTEN VRIENDEN VAN DEN HAAG:

Boekhandel Couvée –
Benoordenhaeghe,
Van Hoytemastraat 66
Carla's Boeken,
De Savornin Lohmanplein 22b
De Haagse Boekerij,
Frederikstraat 24
Muzee Scheveningen,
Neptunusstraat 90-92
The Hague & Partners,
Station Den Haag Centraal
Roda Kantoorboekhandel,
Piet Heinstraat 116
Inproc Koffiebranderij en
Theehandel,
Denneweg 55

